

Evaluační zpráva programu Active Citizens 2022

Daniel Jirát
dan@govlab.cz
+420 723 825 304

Ester Pínová
ester@govlab.cz

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

| Nadace OSF

VÝBOR DOBRÉ VŮLE
Nadace Český červený kříž

SKAUTSKÝ
INSTITUT

govlab
Center for public innovation

Evaluační zpráva byla vytvořena v rámci projektu ACP4C – Být občanem. Projekt podpořila Nadace OSF v rámci programu Active Citizens Fund, jehož cílem je podpora občanské společnosti a posílení kapacit neziskových organizací. Program je financován z Fondů EHP a Norska.

Obsah

JAK ČÍST TUTO ZPRÁVU?	4
PROGRAM ACTIVE CITIZENS	5
KOHO A JAK JSME ZKOUMALI?	6
POHLED STUDENTŮ A UČITELŮ	7
ROZVOJ AKTIVNÍHO OBČANSTVÍ	21
SILNÉ STRÁNKY, SLABÉ STRÁNKY, HROZBY A PŘÍLEŽITOSTI	26
CO PO PROJEKTU ZŮSTÁVÁ?	31
CITOVANÁ LITERATURA	32

JAK ČÍST TUTO ZPRÁVU?

Cílem zprávy je do hloubky popsat, co program Active Citizens (AC) studentům a učitelům zapojených středních škol přinesl, v jakých aktivitách leželo jeho těžiště a co se ukázalo jako spíše okrajové. Zpráva je členěna v jednotlivých kapitolách do relativně krátkých tematických bloků, aby se snadno a rychle daly najít vhledy do konkrétních oblastí programu. Struktura je přitom vedena vyprávěním samotných aktérů – tedy učitelů a studentů. Snažili jsme se přehledně, a přitom dostatečně do hloubky rozvést témata, která se během našeho výzkumu objevovala a poskytnout tak užitečnou zpětnou vazbu pro tvůrce programu Active Citizens.

Zpráva začíná stručným shrnutím a odkazy na více informací o programu AC. Pokračuje popisem metod, které byly pro výzkum zvoleny. Následuje hlavní tělo textu, kde lze nalézt podrobnou analýzu různých oblastí programu AC z pohledu příjemců programu. Vyústěním zprávy je přehled silných a slabých stránek programu prezentovaný v podobě SWOT analýzy, který je následovaný závěrečným vyhodnocením dopadů projektu v podobě odpovědi na otázku „co po projektu zůstalo?“.

Doufáme, že se zprávou podaří přenést zážitek studentů a učitelů z programu Active Citizens a že získané vhledy pomohou v dalším rozvoji programu.

PROGRAM

ACTIVE CITIZENS

Námi hodnocený program Active Citizens je součástí širšího spektra aktivit, které jsou sdruženy pod hlavičkou Active Citizens Fund. Obecným cílem Active Citizens Fund je „posílení občanské společnosti, aktivního občanství a zmocnění znevýhodněných skupin“ (Nadace Open Society Fund Praha, 2021).

Pozornost této evaluační zprávy bude zaměřena výhradně na to, jak se na zapojených středních školách podařilo aplikovat vzdělávací program popsany příručkou programu Active Citizens (Veronika Ambrozyová, 2019). Příručka vznikla na míru českému školnímu prostředí a za jejím vznikem stojí British Council a organizace Člověk v tísni, která se na ní podílela v rámci vzdělávacího programu Varianty (Člověk v tísni Česká republika, nedatováno).

Součástí námi vyhodnocovaného vzdělávacího programu Active Citizens byla mimo příručky i další podpora. Učitelé měli k dispozici mentory a možnosti další konzultace s týmem okolo vzdělávacího programu AC. Mimo to proběhlo i několik online (z důvodu pandemické situace) a prezenčních vzdělávacích seminářů, a to jak učitelů, tak zapojených studentů.

Cíl konkrétního evaluovaného vzdělávacího programu je v souladu s celkovým cílem Active Citizens Fund výchova k aktivnímu občanství. Má se k tomu dospět přes sérii konkrétních aktivit na téma identity, následně dialogu, komunity a vše má dle metodiky vyústit plánováním konkrétního komunitního projektu, jeho realizací a reflexí.

Podrobnější popis programu včetně teoretických východisek lze nalézt ve starší evaluační zprávě věnující se vyhodnocení programu na základních školách (Šimonová, 2018) nebo v dokumentu „Analýza současného stavu naplňování klíčových kompetencí v oborech a průřezových tématech se vztahem k VUR“ (Jan Činčera, 2017).

KOHO A JAK JSME ZKOUMALI?

Do programu AC se zapojilo celkově 7 škol. Našeho **výzkumu se účastnilo 7 učitelů z 5 škol a 25 studentů ze 3 různých škol**. Konkrétně se jednalo o Střední zdravotnickou školu Agel z Ostravy a gymnázia v Hlučíně a Lovosicích. V případě učitelů byli ještě navíc přítomni zástupci škol z Obchodní akademie Heroldovy sady a Střední praktické školy Frýdek-Místek. Školy, které se neúčastnily výzkumu, ale byly zapojeny v programu AC, jsou Albrechtova střední škola z Českého Těšína a Gymnázium a Střední odborná škola ekonomická ze Sedlčan.

Použitou výzkumnou metodou byly online fokusní skupiny. Ty proběhly mezi 26. 1. 2022 a 28. 2. 2022. Osnova fokusních skupin je uvedena v Příloze 1. Fokusní skupiny byly jednak nahrávány, jednak z nich vznikl zápis. Tato hrubá data byla následně zpracovávána pomocí tematické analýzy. Ta spočívá ve vytvoření sady kódů, které vzejdou z výpovědí respondentů a které postihují témata vyskytující se ve výpovědích respondentů. K těmto tématům se následně přiřazovaly výroky respondentů. Poté se takto strukturovaná data hloubkově interpretovala, hledaly se souvislosti a rozpory a formulovaly se na základě nich vhledy k jednotlivým tématům.

Při fokusních skupinách se studenty byla pozornost specificky zaměřená mimo jiné na jejich uchopení obecných konceptů: „Demokracie“, „Lidská práva“ a „Aktivní občanství“. Součástí byla aktivita, kdy studenti samostatně psali na papír, nebo do dokumentu v počítači, co pro ně osobně tyto koncepty znamenají. Následně studenti společně s námi reflektovali, zda je účast v programu AC nějakým způsobem v pohledu na tyto tři koncepty ovlivnila.

Použitá metoda výzkumu: Online fokusní skupiny

Počet fokusních skupin: 4 (z toho 1 s učiteli a 3 se studenty)

Počet respondentů studentů: 25 z 3 škol

Počet respondentů učitelů: 7 z 5 škol

Období konání fokusních skupin: 26. 1. 2022 – 28. 2. 2022

POHLED STUDENTŮ A UČITELŮ

ANALÝZA FOKUSNÍCH SKUPIN

ZPŮSOB ZAPOJENÍ ŠKOLY A UČITELŮ DO PROGRAMU AC

Obvyklý postup zapojení učitelů do programu AC byl následující. **Vedení školy obdrželo e-mail** od organizace Člověk v tísni (v rámci programu Varianty) s pozváním a informacemi o programu AC. Pokud vedení program zaujal, následoval výběr **konkrétních učitelů k zapojení**. Tyto učitele vedení škol vybíralo především z řad učitelů předmětu **základy společenských věd** (4 učitelé). Dalším častým vyučovacím předmětem zapojených učitelů byl český jazyk (3 učitelé). Dalšími důvody pro výběr učitelů k oslovení bylo jejich aktivní zapojení v mimoškolních aktivitách a podobných projektech v minulosti. Učitelé většinou následně vytvořili tým s dalšími učiteli ve škole, ve kterém pak na programu spolupracovali.

MOTIVACE UČITELŮ K ZAPOJENÍ DO PROGRAMU

Důležitou roli při motivaci k zapojení do programu AC hrála pro učitele úvodní schůzka. Často zmiňovali, že je úvodní schůzka zaujala.

„Zpráva přišla na vedení školy, oslovili mě. Nevěděl jsem, co mám očekávat. Na základě první schůzky jsem se rozhodl, že do toho půjdu.“

Učitel 2

ZPŮSOB ZAPOJENÍ STUDENTŮ DO PROGRAMU

Učitelé **oslovovali studenty** k zapojení se do programu AC **během období pandemické distanční výuky**, sám program také začínal v online formě. Obvykle vybrali z jejich pohledu vhodnou třídu, kterou oslovili s nabídkou k zapojení se do programu. Poté se **vytvořil tým ze studentů často z jedné konkrétní třídy**, kteří se rozhodli dobrovolně zapojit. V jedné ze zkoumaných škol učitel procházel cvičení z metodiky s celou třídou ve vyučovacích hodinách a následně komunitní projekt organizovali pouze někteří studenti. V ostatních školách zapojení studenti participovali na všech částech programu AC.

Někteří učitelé oslovovali studenty, kteří se účastnili podobných projektů předtím nebo byli nějakým způsobem učitelem „**osvědčení**“. Tito studenti říkají, že účast byla sice dobrovolná, vyjadřují však určitý **pocit naléhavosti od učitelů**. Říkají, že si je učitelé vybrali a spoléhali na ně.

„Já jsem se do projektu zapojila, protože paní učitelka se mnou napůl počítala, takže to bylo tak napůl nedobrovolně. Už jsme se zapojila do nějakých projektů předtím. Ví, že se snažím. Ale bavilo mě to, takže asi dobrý.“

Student 4, Tým 2

MOTIVACE STUDENTŮ K ZAPOJENÍ DO PROGRAMU

Nejčastější motivace studentů k zapojení do programu byla **nová zkušenost** a naučení se něčeho nového.

„Zapojili jsme se, abychom měli nové zkušenosti, bylo to zajímavé. Ještě tu nic takového nebylo taková příležitost. Tak jsme to chtěli zkusit.“

Student 2, Tým 1

Zároveň během **distanční výuky** studenti viděli v programu určité **zpestření** a měli touhu v tomto období **dělat něco společně s ostatními spolužáky**. Velká motivace některých studentů byla **dobrá parta**, se kterou se do programu zapojili. Zásadní pro studenty bylo také to, **jací učitelé projekt iniciovali**.

V jedné škole studenti zmiňují, že dopředu příliš nevěděli, co je v programu AC čeká. Některé z jejich spolužáků pak zaujal program, když viděli, jakým způsobem dále pokračuje. Někteří ze zúčastněných studentů si myslí, že **kdyby byla třída s obsahem programu seznámena ze začátku podrobněji, zapojilo by se více spolužáků**.

„Když spolužáci viděli, o co jde, tak někteří se chtěli taky účastnit. Na začátku jsme nikdo nevěděl o co jde, proto možná nešli.“

Student 7, Tým 1

UDRŽENÍ ŽÁKŮ V PROGRAMU AŽ DO KONCE

Někteří učitelé vnímali jako **náročnou výzvu dotáhnout program AC až do konce se stejnými žáky**. Jako **hlavní bariéry**, bránící k dosažení toho cíle, studenti i učitelé zmiňují **online formu výuky** a **nalezení společného času pro setkávání s týmem** zapojených studentů. Většina týmů byla tvořena studenty ze stejné třídy. Některé týmy, které byly ze začátku složené ze studentů různých tříd, zůstaly nakonec tvořené pouze nebo především spolužáky z jedné třídy. Někteří studenti zmiňují, že **to, že byli v týmu pouze spolužáci z jedné třídy zjednodušilo hledání společného času**, protože měli společný rozvrh.

Jeden z učitelů, který se potýkal s nízkým počtem zapojených studentů v programu AC, chtěl využít netradičního cyklu programu AC, který překračoval prázdniny, aby se začátkem školního roku zapojil nové studenty. Noví studenti však měli potíže se začlenit do již zaběhlého týmu.

„Byl jsem jen zklamán z toho, jak málo se zapojilo studentů do programu. Bylo u nás hodně aktivit. Jak projekt překračuje prázdniny, to není úplně nejlepší věc. Mohli jsme přibrat nové lidi, ale oni se moc nezačlenili do zaběhlého týmu. To nebylo úplně dobré.“

Učitel 7

METODIKA Z POHLEDU UČITELŮ

Metodiku učitelé začali se studenty procházet v dubnu při distanční výuce. **Většinu z metodiky prošli v online formě.** S koncem školního roku v červnu nebo se začátkem v září, kdy studenti začali chodit prezenčně do školy, se týmy už daly do plánování komunitního projektu. **Ve fázi plánování a realizování komunitního projektu, metodiku využívali jen velmi omezeně** nebo vůbec.

Někteří učitelé tvrdí, že v distanční výuce byl větší prostor pro využívání metodiky díky tomu, že byli studenti a učitelé časově flexibilnější.

„Každý krok v metodice má smysl, jen mě tížil nedostatek času. Abych mohla reflektovat každou etapu – na to jsem v prezenční výuce neměla čas, v onlinu ano, to jsme se setkávali různě.“

Učitel 1

„Měli jsme skupinu po vyučování. Problém byl v prezenční výuce. Seděli jsme u maturit... V distanční výuce byl prostor lepší. Úvodní metodiku jsme projeli v onlinu. V praktickém plánování prezenčně jsme už metodiku nepoužívali.“

Učitel 3

I když se učitelům metodika líbila a oceňovali její propracovanost, **prošli obvykle se studenty z metodiky pouze malé procento aktivit.** Metodika se jim zdála velmi **obsáhlá.** Z aktivit vybírali jen ty nejzajímavější a nejvhodnější pro jejich tým. Nestihli projít mnoho aktivit především z důvodu **nedostatku času.**

„Trošku jsme vytěsnili ty aktivity konkrétní z té metodiky, protože jsme těžko hledali i termíny se scházet a tak dál... Dokážu si představit, že kdyby to byl volitelný předmět nebo něco takového a opravdu to bylo pravidelně, že bych toho využil mnohem víc, určitě ne nad polovinu, ale bylo by to víc než těch 10 %, co jsme využili teďko a taky jsme se tím zaobírali více na začátku a pak později jsme pak víc šli do toho praktického, co dělali ty studenti.“

Učitel 7

Učitelé se s týmem studentů většinou scházeli v jejich volném čase a nebylo pro ně jednoduché najít společný termín. Hledání času na aktivity z metodiky bylo náročné pro všechny učitele, především pro ty, kteří se nevěnovali metodice v běžné výuce.

Z metodiky nejvíce využívali první část: „Já identita a kultura.“ Jako důvod uváděli to, že byla na začátku, kdy se aktivitám metodiky věnovali nejvíce a také proto, že si některá z těchto cvičení zkusili na **úvodních schůzkách s ostatními učiteli a věděli jak na ně.**

Tuto fázi metodiky učitelé vnímají velice pozitivně a užitečně. Podle učitelů **prohlubovala vztahy mezi studenty** a byla prospěšná i pro studenty, kteří byli ze stejné třídy. Podle učitelů i studentů se poznali z jiného úhlu pohledu než běžně ve třídě. Tento názor se nelišil podle typu škol, ve které učitelé působí.

Později z důvodu nedostatku času učitelé upřednostňovali zahájit plánování komunitního projektu a jiným aktivitám z metodiky se při schůzkách se studenty postupně spíše přestali věnovat. V prezenční výuce bylo kvůli běžné školní agendě složitější se společně scházet. Společný čas, který učitelé a studenti měli, využili především na plánování komunitního projektu, který považovali za důležitější než jednotlivé aktivity z metodiky. To odpovídá tomu, že **komunitní projekt je vyústěním celého programu.** Takto je také silně vnímán učiteli i studenty.

METODIKA Z POHLEDU STUDENTŮ

Studenti vnímají aktivity z metodiky jako minoritní část celého programu AC. Užitečnost programu AC vidí především v realizovaném komunitním projektu. Cvičení z metodiky vnímají spíše jako vedlejší produkt komunitní akce. Těžko se rozvzpomínají na jednotlivé aktivity, které v týmech dělali. Zpětně však někteří studenti vidí v aktivitách z metodiky důležitost a propojenost s komunitním projektem.

Z metodiky hodnotí studenti pozitivně především to, jak se navzájem poznali. Nejvíce zmiňují, že poznali své silné stránky, a to přispělo k tomu, jak si **rozdělili role v projektu.**

„První jsme se snažili poznat dohromady, jaký má kdo nápady, jak přemýšlí a o čem, kdo má jaké své silnější a slabší stránky. Někteří měli nápad, že dělali dotazník, někteří měli silnější stránku v tom, co tam chtějí, jak to chtějí, někteří se snažili zařídit věci a takhle. Snažili jsme se poznat, kdo je čeho schopný.“

Student 6, tým 1

Z metodiky studenti také vyzdvihovali aktivitu **„mapování obce“**. Mapována byla obec, ve které studenti chodí do školy a ve které poté plánovali komunitní projekt. Mapovali, co se jim v obci líbí a nelíbí a co by chtěli zlepšit. Mapovali také skupiny

občanů v obci a jejich potřeby. **Díky této aktivitě zjistili, na jakou skupinu se chtějí v projektu zaměřit a jaké bude téma projektu.**

K výběru tématu komunitního projektu jim také pomohlo **dotazování občanů** pomocí dotazníku. Některým studentům tato aktivita utkvěla silně v paměti a oceňovali ji.

„Dělali jsme dotazník. Tam byli otázky, jak žijou v ... , jak se jim tu žije. Třeba mě zajímalo, jestli lidi to vidí stejně v Třeba obchody, nebo takový věci... bylo to zajímavé. Jak to vnímají oni tady.“

Student 5, tým 3

Při procházení metodiky bylo velmi důležité, aby studenti viděli smysl aktivit, které dělají. **Když smysl neviděli, společné schůzky jim připadali zbytečně zdlouhavé** a jako ztráta času. Někteří studenti tvrdili, že by ocenili, kdyby jim učitel smysl aktivit sdělil před aktivitami.

„Na začátku jsme to vůbec nechápala, nechápala jsem smysl projektu. Přišlo mi, že toho děláme zbytečně moc. Pani učitelka nám neřekla cíl aktivit, museli jsme si to sami uvědomovat.“

Student 5, Tým 2

„Když nevíme, k čemu nám to je. Až po dvou hodinách vidíme, že to mělo smysl. Není z toho taková radost.“

Student 6, Tým 2

PROPOJENOST METODIKY S KOMUNITNÍM PROJEKTEM

Studenti vnímají propojenost aktivit z metodiky s komunitním projektem. Často zmiňují, že aktivity postupně vedly k cíli. Vidí smysl aktivit v tom, jak získané dovednosti a informace z aktivit využili v organizaci komunitního projektu. Někteří zmiňují, že nic z toho, co ve cvičeních dělali, nebylo zbytečné – vzájemné poznávání jim pomáhalo rozdělit si role v týmu, mapování obce zase k výběru tématu komunitního projektu a cílové skupiny, které má projekt pomoci.

„Vše bylo dobré, vše vedlo ke konci. Vše mělo význam. Vše nám pomohlo do toho konce. Povíдали jsme si na hodinách předtím, a tím pádem jsme věděli, čemu se vyhneme na konci, abychom se nehádali kvůli nějakým věcem. Kvůli tomu organizování.“

Student 6, Tým 1

Smysl, který studenti vidí v plnění aktivit z metodiky, vztahují zejména k organizaci komunitního projektu. Význam tak dle studentů nemají cvičení sama o sobě, ale jejich návaznost na projekt. Aktivity, u kterých nebyla jasná spojitost s projektem, někteří studenti vnímali jako nadbytečné a začínali se strachovat, jestli budou mít dostatek času na organizaci projektu.

„Vkládali jsme hodně času do poznávání se, měla jsem stres, jestli stihneme ten projekt samotnej. Na projektu jsme měli málo času, že projekt byl důležitější než to poznávání.“

Student 1, tým 2

POZITIVA A NEGATIVA ONLINE PROSTŘEDÍ

Týmy se věnovaly cvičením z metodiky převážně v online formě. I když se u učitelů objevuje názor, že v distanční výuce byl větší prostor pro využívání metodiky, **studenti se vyjadřují v souvislosti s tímto způsobem setkávání převážně negativně.** Nedostatky vnímají zejména ve **zhoršení kvality komunikace.** Shodují se na tom, že by prezenční forma byla lepší než distanční. Často vyjadřují vděčnost za to, že s realizací projektu mohli už začít prezenčně. Komunitní projekt začali plánovat prezenčně všechny týmy.

Studenti hodnotili pozitivně, když učitelé aktivity v online prostředí nějakým způsobem zpestřili například prezentací nebo obrázky.

SPOLEČNÝ VZDĚLÁVACÍ SEMINÁŘ PRO STUDENTY

V rámci programu AC byl organizován společný třídní vzdělávací seminář v Praze pro zapojené studenty z různých škol. Studenti, kteří se účastnili tohoto společného semináře ho hodnotili pozitivně, byl pro ně **zajímavý a inspirativní.** Týmy také vyzdvihují, že je **inspiroval a nasměroval k výběru tématu komunitního projektu.** Po návratu z Prahy začali s organizací komunitního projektu.

„Chtěli jsme toho hodně dělat. Přemalovat podchod, opravit koše... Aktivity v Praze rozhodně taky přispěly k výběru toho našeho projektu.“

Student 6, tým 2

Někteří studenti také seminář vnímali jako velmi intenzivní a náročný a ocenili by větší zvolnění, například delší pauzy na odpočinek.

„Ta Praha byla zajímavá, ale už to bylo zdlouhavé. Ten program už byl dlouhý. Kdyby nám dávali delší pauzy. Pak už se nějaké aktivity opakovali. Bylo to nezáživné. Prodlužovali ten konec.“

Student 2, tým 3

PŘÍSTUP UČITELŮ

Učitelé zapojení v projektu vesměs tvrdili, že žáky **vedou k samostatnosti i ve svých běžných hodinách. Zde** učitelé nechali žákům volnou ruku **ještě více, především v komunitním projektu**, který žáci realizovali. Do tohoto projektu podle svých slov příliš nezasahovali.

Přístup učitelů v programu AC hodnotí i studenti rozdílně oproti přístupu v hodinách běžné výuky. Panuje shoda nad tím, že učitelé studentům nechávali volnou ruku, především v komunitním projektu. Studenti cítili velkou **samostatnost**, a často zmiňují, že se učitelé snažili pouze navést správným směrem.

Učitelský přístup v AC studenti hodnotí také **více přátelsky a osobněji** než v běžných hodinách. Říkají, že s učiteli navázali **blíže vztah**. Uvolněnější přístup hodnotí velmi pozitivně. Studenti oceňují také větší **prostor vyjádřit své názory** a nápady.

„Ne, že bychom měli jako autoritu z nich, tak to bylo, že se s námi pobavili i jako kamarádsky. Že jsme se s nimi mohli otevřeně pobavit o věcech, o kterých bychom se s nimi jinak nepobavili v hodině. Navázali jsme s nimi i jako blíže vztah celkově.“

Student 2, tým 1

„Působila na mě učitelka jinak, působila na mě blíže, cítila jsem, že můžu říct svůj názor.“

Student 1, tým 2

„Já si myslím, že jak jsme byli ve skupinkách, tak ta atmosféra byla blízká, měla jsme pocit, že jsem ji mohla tykat. Že se více zaměřovala na jednotlivce.“

Student 6, Tým 2

Studenti také velmi oceňovali, že i když učitelé studentům do komunitního projektu spíše nezasahovali, mohli za učiteli kdykoli přijít o pomoc a radu.

„Když jsme měli nějaký problém, tak jsme za nimi mohli přijít. A radili nám, ale zároveň nám nechávali prostor, volnou ruku, ať si to taky nějak organizujeme a vedeme sami.“

Student 4, Tým 1

Učitelé i studenti se shodují v tom, že zapojení učitelé v programu AC vedou studenty k samostatnosti i v běžné výuce. Učitelé potvrzují, že při organizaci komunitního projektu do rozhodování zasahovali velmi málo, i když se jim rozhodnutí studentů zdálo náročné. Chtěli, aby si třeba i náročnou zkušenost studenti prožili sami.

„Zásadní rozdíl je že v běžných hodinách si určuji cíl. Tady si cíl určovali sami žáci. Podnítit je k úvaze, ale hodně samostatnosti. Samostatnost dělám i při vyučování, ale tam mám větší zodpovědnost, že splním výsledek, ale tady ne.“

Učitel 1

„Tím, že učím i na alternativě, tak dávám prostor studentům, aby si volili sami. Jinak to je tak, že když se nerozhodnou, rozhodnu to já. Tady jsem to nechal úplně na nich, i když se mi to zdálo třeba náročné, tak jsem do toho nezasahoval. A oni si na to přišli sami.“

Učitel 7

O jistém rozdílu od tohoto přístupu hovořili učitelé speciální školy, kteří vysvětlovali, že studenty musí vést ve větší míře než na běžných školách.

„Učíme žáky s mentálním postižením. Míra vedení musí být vysoká. Po tom, jak se naučili pracovat, dávali do toho svoji invenci hodně. Usměřňoval jsem je trochu, protože tam nebyla stopka.“

Učitel 5

„Musíme je trochu nasměrovat a pak už fungují samostatně.“

Učitel 6

Podporu v programu AC studenti pociťovali i od ostatních učitelů přímo nezapojených v programu AC, kteří je například uvolnili z výuky, když potřebovali více času na organizaci komunitního projektu.

„Když jsme potřebovali uvolnit z výuky, uvolnili nás. Všichni k nám byli otevřený, všichni se snažili pomoci, všichni nás podporovali.“

Student 3, tým 2

MENTORING

Mentoring využili ve větší míře pouze dva učitelé z jedné školy. Jeden z učitelů využil mentoring v menší míře v začáteční fázi a jeden učitel pro informativní a organizační záležitosti. Učitelé mentoring **spíše nevyužili** většinou z důvodu toho, že to **neviděli jako potřebné, dalším důvodem byl nedostatek času**. Učitelé se s organizačními záležitostmi obraceli spíše na realizátory programu AC v Praze.

„...já jsem opravdu neměla kdy. To prostě byl takový časový press, protože hned týden potom, co jsme měli tuhle akci, tak jsem měla celoškolský projekt, v zápětí na to byli výměny, další projekty, pak začal řádit covid, takže se suplovala a já potom začla říkat ne, prostě. Ted' mám nějaké priority... Hlavně neměla jsem žádnou otázku, kterou jsem potřebovala vyřešit. Když jsem měla chvíli napsala jsem Anet, v jaké jsme fázi a co

děláme, aby měla vědomí, že něco děláme, ale neměla jsem vůbec prostor na příjemnější, delší rozhovor.”

Učitel 1

„Více méně jsem to nevyužil. Byl jsem s Ivem v kontaktu a spíš jsem se bavil, jak to probíhá, v jaké jsme fázi, abych nezatěžoval Anetu s holkama v Praze, tak jsem to řešil s Ivem. Zavolali jsme si asi třikrát, napsali jsme si pár emailů. Mentoring spíš probíhal na bázi vzájemné komunikace a dozvědění se nových informací, zda a jak nám to jde.”

Učitel 2

KOMUNITNÍ PROJEKT

Komunitní projekt se zatím podařilo zrealizovat 4 z 5 evaluovaných škol.

Zde si můžete přečíst popis komunitních projektů tří škol, realizovaných jednotlivými týmy studentů, které jsme v našem výzkumu zkoumali:

Jeden tým studentů organizoval dobročinnou veřejnou akci „Předvánoční punčobraní“ pro občany obce a další příbuzné a známé. Výtěžek darovali na nadaci pro onkologicky nemocné děti. Vybrali okolo 27 000 Kč. Učitelé navrhuji zavedení této akce jako každoroční tradici.

Další tým studentů organizoval Halloweenskou akci pro děti z blízké mateřské školy. Na tuto akci dále navázali akcí pro veřejnost, kdy kromě dalšího programu zpívali vánoční koledy společně s mateřskou školou.

Poslední tým studentů zorganizoval charitativní běh pro veřejnost. Výtěžek dali na vytvoření edukativních cedulí, které se následně umístí do místního lesoparku. Cedule mají za úkol návštěvníky lesoparku edukovat ve třídění odpadu, důvodech, proč se nemají krmit místí kachny, a dalších ekologických oblastech.

Organizace a realizace komunitního projektu byla v očích studentů i učitelů ústředním bodem v celém programu AC. Když studenti mluvili o programu AC, hovořili sami od sebe jen o komunitním projektu. Jinými slovy, **ztotožňovali celý program AC s komunitním projektem** a jiné aktivity z metodické části neměli příliš v paměti.

Ukazuje se to také na uvažování učitele ze školy, které se zatím projekt nepodařilo zrealizovat především z důvodu pandemické situace.

„Myslím, že ten projekt bylo to hlavní. Myslím, že to vedlo ke zklamání, že to nevyšlo.“

Učitel 7

Učitelé i studenti mají **z realizace komunitního projektu** žáky **největší radost**. Výsledek hodnotí pozitivně a mají z komunitního projektu dobrý pocit.

„Bavil mě nejvíc ten projekt, samotná akce, že jsme tam byli spolu a pomohli jsme lidem.“

Student 3, tým 1

Organizaci komunitního projektu hodnotí účastníci jako **novou zkušenost a dobrý zážitek**, díky kterému si rozšířili obzory. Studenti se do organizace podobných projektů a aktivit před programem příliš nezapojovali, i proto hodnotili pozitivně příležitost, kterou díky programu AC dostali.

„Organizování projektu, že nikdy předtím jsme si to nezkusili. A teď jsme měli příležitost si to zkusit a zjistit, co to všechno obnáší.“

Student 4, Tým 1

„Tehle projekt mi přišel dobrý, jak se lépe angažovat, nevěděla jsme jak jinak.“

Student 5, tým 2

„Že se zapojili lidi, kteří se normálně neprojevují. Že to pro ně bylo důležité sebepotvrzení. Naučili se organizačské schopnosti...“

Učitel 1

Studenti v souvislosti s projektem často zmiňují, že mají dobrý pocit z toho, že **udělali něco prospěšného a mohli někomu pomoci**. Mají radost, když vidí, k čemu komunitní projekt přispěl a když vidí výsledky své práce.

„Po skončení akce jsme se cítila fakt hodně příjemně, že ti lidi chtějí pomoci, že jsme něco malinkýho dokázali. Že jsme utkvěli lidem v paměti, že jsme lidem dali podnět k přemýšlení, že bysme měli třídit.“

Student 1, tým 2

“Já se docela ráda zapojuju do takovejhle věci. Posune to člověka dál. Něco, co přinese užitek nejen nám ale i městu, sejdou se lidi, užijou si akci.”

Student 5, tým 2

Studenti nejčastěji vyzdvihují **spolupráci** jako dovednost, kterou díky komunitnímu projektu nejvíce rozvinuli. Zvládnout dobře pracovat ve skupině popisují jako největší výzvu a zároveň největší přínos z komunitního projektu. Mluví o tom, jak je důležité komunikovat s týmem a rozdělit si role při práci. O těchto získaných dovednostech jako o přínosu realizovaného komunitního programu mluví i učitelé. Zároveň si také v organizaci projektu uvědomovali, jak je práce s lidmi náročná.

„Dalo nám to taky to, že v týmu je potřeba fakt hodně komunikovat, jakmile vypadne jeden, celý se to zhroutí, na každým v týmu záleží.“

Student 1, tým 2

„A ukázalo se, jak všechno jde líp, když spolu spolupracují všichni.“

Student 5, tým 2

Dalším přínosem z komunitního projektu, který studenti i učitelé často zmiňují, jsou získané **organizační schopnosti**. Zjištění, co všechno organizace takového projektu obnáší a jaká je s tím spojená zodpovědnost.

Jako velký přínos studenti i učitelé vidí také **navázání spolupráce s městem**.

„Spolupráce s městem byla navázána a dostala jinou podobu.“

Učitel 1

„Jsme ve spolupráci s aktivními seniory, pro děti je to zážitek.“

Učitel 6

„I když to nezrealizovali, ukázalo se, že mnohé věci dokážou, že mají dobré nápady, dokážou jít za starostkou. Když fungovali dohromady, že jim to hezky funguje. Když někdo vypadl, a byl to hnací motor, nešlo to ostatním tak dobře dopředu, i když něco dělali.“

Učitel 7

Studenti velmi často zmiňovali, že pro ně bylo **velkým zážitkem spolupracovat s aktéry v obci** (státní správa, soukromé subjekty, neziskové organizace, veřejnost). Tento proces popisují tak, že to pro ně bylo něco nového, kvůli čemu museli vyjít z komfortní zóny. Na začátku měli obavy a přemýšleli, jakým způsobem s těmito lidmi komunikovat, prezentovat své nápady a jak se k nim chovat. Aktéři, o kterých studenti hovořili, byli ke studentům vstřícní a podpořili je v jejich komunitních projektech. Studenti poté ztratili strach s aktéry komunikovat a zjistili, že je možné s nimi spolupracovat.

„Měla jsem kontakt s lidmi s nějakou funkcí, to jsem nikdy nezažila. Kontaktovala jsem kavárny, nikdy jsem to nezažila, nemám zkušenost s organizováním a tak.“

Student 4, tým 1

„Jak jsme byli prezentovat starostovi, tak trošku jak se třeba chovat nebo něco v tomhle“ smyslu.

Student 2, tým 2

Některým týmům zkomplikovala plány pandemická situace a s ní spojené vládní omezení týkající se veřejných akcí. Dvě školy původně plánovaly organizování vánočních trhů pro občany obcí v okolí školy, což nakonec kvůli vládním opatřením nebylo možné. Jedna škola plány změnila a zorganizovala jiný komunitní projekt, druhé se zatím zrealizovat projekt nepodařilo, jak již bylo zmíněno výše.

V celkovém hodnocení programu AC učitelé nejvíce zmiňují nad očekávání aktivní přístup a výsledky studentů na komunitním projektu. Nečekali, jak velké věci studenti dokážou zrealizovat. Dále vyzdvihují nové zkušenosti, které studenti díky projektu získali.

„To, čeho děcka dosáhli v projektu, předčilo moje očekávání. Když oni s tím přišli, začali to pojmenovávat. Potom jsem viděla, jak staví stage, stánky, ... Řekla jsem si wow. Zvládli to i když se rozpadala ta skupina.“

Učitel 1

„Byla jsem překvapená, co z těch dětí můžeme vydolovat.“

Učitel 6

„Měl jsme hodně pochybností, pak jsem zjistil, že děcka se naučili perfektně pracovat. Ukázalo to to, co se nám ukázalo i v jiných projektem. Že se na to koukáme prizmatem, že jsou děti postižené, ale výsledek je skvělý.“

Učitel 5

ADMINISTRATIVNÍ POVINNOSTI

Určitou komplikací bylo pro učitele z jejich pohledu celkem velké množství administrativních povinností, které v rámci programu museli splňovat. Shodují se na tom, že jim zabraly mnoho času a zdůrazňují jejich špatné načasování ve spojení s během školního roku.

„Co nás brzdilo bylo papírování – rozpočty, tabulky...”

Učitel 4

„U prvků je toho papírování hrozně moc. Osm papírů na žáka, dostat to z nich... pak zase projekt. Přišlo to v září, byl to nevhodný čas.”

Učitel 2

NÁROČNOST PROGRAMU

Studenti celkově program AC hodnotí velmi pozitivně a jsou rádi, že se do programu zapojili.

Často zmiňují ale i to, že **program je velmi náročný a je potřeba do něj investovat hodně času a energie.**

„Člověku to ubere dost volného času. Řešilo se toho hodně ohledně nadace, neměli jsme to až tak jednoduché. Člověk si musí rozmyslet, jestli do toho opravdu jít, jestli tomu dá ten čas.”

Student 6, tým 1

UCHOPENÍ KONCEPTŮ „DEMOKRACIE“, „LIDSKÁ PRÁVA“ A „AKTIVNÍ OBČANSTVÍ“

Za účelem zjištění, zda se studenti díky programu AC posunuli ve vnímání konceptů „demokracie“, „lidská práva“ a „aktivní občanství“ byla na fokusní skupinu zařazena speciální aktivita popsaná výše v části zabývající se metodologií. I díky ní můžeme vyhodnotit, jak se studenti k daným konceptům po absolvování programu AC staví.

KONCEPT „AKTIVNÍ OBČANSTVÍ“

Studenti reflektovali poměrně **výrazný posun v chápání konceptu „Aktivní občanství“**, a to především díky komunitnímu projektu. Tento posun je **detailněji popsán v následující kapitole „Rozvoj aktivního občanství“**. Lepší uchopení konceptu „aktivní občanství“ vnímají i učitelé.

KONCEPT „DEMOKRACIE“ A „LIDSKÁ PRÁVA“

To, jestli studenti díky programu AC nějakým způsobem rozvinuli vnímání konceptů „demokracie“ a „lidská práva“ není podle učitelů znatelné.

Někteří studenti vidí vliv programu na pochopení konceptu „demokracie“. Souvisí to přitom s organizováním komunitního projektu, kdy se museli společně rozhodovat a hledat společné cesty. Naučili se udělat kompromisy a být tolerantní k jiným názorům.

„Určitě i ta demokracie tam byla. Muselo se na tom více lidí dohodnout.“

Student 8, tým 3

V rozvoji vnímání konceptu „lidská práva“ studenti žádný posun nereflektují.

Můžeme však uvažovat rozvoj studentů v oblastech lidských práv a demokracie implicitně. Kdy se díky rozvoji občanských kompetencí implicitně rozvíjí i vnímání demokracie a lidských práv, které s aktivním občanstvím úzce souvisí.

Nereflektování těchto dvou konceptů studenty zapříčiňuje nejspíše to, že těmto konceptům se ani metodika explicitně příliš nevěnuje a její jádro stojí na rozvoji aktivního občanství, které je však s demokracií i lidskými právy úzce spojeno.

ROZVOJ AKTIVNÍHO OBČANSTVÍ

Učitelé i studenti potvrzují, že díky programu AC lépe pochopili koncept aktivního občanství a že si ho dovedli spojit se svou žitou praxí. Studenti často odpovídali, že je účast v programu v pohledu na tento koncept ovlivnila. **Největší podíl na tom měla podle studentů i učitelů organizace komunitního projektu.** Vliv komunitního projektu na rozvoj občanských kompetencí ukazuje i to, že **studenti, kteří na organizaci komunitního projektu nijak neparticipovali,** například procházeli pouze aktivity z metodiky v hodinách běžné výuky a dále se v komunitním projektu nerealizovali, **posun v níže popsanych kompetencích spíše nereflektují.**

Na dalších řádcích budeme popisovat jednotlivé přínosy programu AC na rozvoj aktivního občanství u zapojených studentů.

Zájem o své okolí

Jak již bylo zmíněno, studenti se před programem AC do podobných komunitních projektů příliš nezapojovali. Ve svých komunitních projektech však projevovali velký zájem o své okolí. Studenti často zmiňovali, že měli velkou radost z toho, že mohli pomoci druhým.

*„Že můžou měnit svět. Cítit zodpovědnost za okolí. „Není mi jedno, co se děje kolem mě“.
V našem případě to přesáhlo oblast města. Např. potřeba ochrany planety...”*

Učitel 1

Ačkoliv to se z výše uvedené citace může zdát, tak souvislost programu AC a rozvoje globálního myšlení se nám u zkoumaných skupin spíše neprokázala. Může to být vlivem toho, že učitelé s týmy studentů nestihli probírat fázi metodiky, která se globálnímu propojení věnuje.

Řešení místních problémů

Studenti se ve svých komunitních projektech zaměřovali na občany žijící v místě školy. Zmiňovali, že díky aktivitě Mapování obce a díky dotazníku, který někteří realizovali, si uvědomovali potřeby místních občanů a problémy, které se týkají obce. S těmito tématy pak pracovali i v komunitním projektu. Aplikovali tak participativní přístupy v plánování a v realizaci komunitních projektů. Získávali informace o cílové

skupině a dívali se na svět jejíma očima, jak je zamýšleno i v metodice (Veronika Endrštová, 2014).

„Já si pamatuju, že jsme mluvili i o společenských kolektivech v Lovosicích, mluvili jsme o tom, jaké jsou tam skupiny a postupně jsme se dopracovali k tomu na jakou skupinu se chceme zaměřit. Tahle debata nám pomohla k výběru, na co se zaměříme v projektu.... Hlavně my jsme si díky aktivitám, uvědomili jsme si, co je stěžejní pro Lovosice, kde, co chybí, díky tomu jsme se zaměřili na lesopark osmičku, jsou tam i děčka a maminky s dětma a lidi by si všimli, že se něco děje. A aktivitu toho běhu, že se můžou zúčastnit i lidi a dospělý.”

Student 1, tým 2

Z výsledků se zdá, že je platná teze z metodiky Active Citizens pro střední školy, kde Petr Čáp píše o tom, že mezi hlavní metodické přístupy, které rozvíjejí aktivní občanství u studentů, patří projekty, které vedou ke kritické analýze svého okolí a s přípravou a realizací navrhnutých změn (Čáp, 2014).

Zároveň studentské týmy otevíraly debatu nad důležitými tématy jako je ochrana životního prostředí nebo podpora onkologicky nemocných dětí.

Vynikalo tak to, o čem psala antropoložka Pavla Burgos – Tejrovská ve výstupu svého ročního kvalitativního výzkumu zaměřeného na to, co se studenti a učitelé díky programu AC učí. Došla k tomu, že na rozvoj občanských kompetencí u žáků mělo mimo jiné vliv i ztotožnění se s tématem, které je zároveň považováno za prospěšné pro širší komunitu (Tejrovská, 2014).

Naši studenti si sami vybrali téma komunitního projektu a s tématem se ztotožnili. Byli tak motivováni se na něm podílet a vnímali jeho důležitost ve svém i veřejném zájmu. Reflektovali, že jejich komunitní projekt může přinést změnu jak jim samotným, tak i širší veřejnosti.

Propojení s komunitou

Všechny komunitní projekty, které studenti v našem výzkumu realizovali, byly propojeny s komunitou obce v okolí školy. Studenti rozvíjeli vztahy s místní školkou a dva další týmy studentů organizovali veřejné akce pro velké množství lidí z okolí školy – Punčobraní a charitativní běh. Jiný učitel z týmu studentů, který jsme nezkoumali, zmiňoval spolupráci s aktivními seniory.

Zároveň spolupracovali s aktéry obce ze státní správy, s kavárnami nebo s učitelkami z blízké školky.

Školy se tak o trochu více propojily s dalšími aktéry v místě a posílily svoji roli v životě místního společenství a fungující občanské společnosti, což je i záměr popsáný v metodice (Veronika Endrštová, 2014).

Kompetence spojené s aktivním občanstvím

Víra v to, že každý může přispět k pozitivním změnám v komunitě

Studenti si uvědomili, že aktivní občanství neznamena pouze chodit k volbám. Také často mluvili o tom, že se každý může zapojit a stačí i maličkosti, které jsou hodnotné a kterými může člověk pomoci. Tento posun studentů v přemýšlení, že každý může přispět ke změně, vnímali i učitelé.

„Být aktivním občanem nemusí znamenat hned obrovskou věc, jsou to i maličkosti, který jsou taky důležité. Člověk vidí něco náročného, co bere čas. Tady tím jsem si uvědomila, že to nemusí být tak hrozný, děláme to pro dobro nás všech.“

Student 1, tým 2

„Naučili se užitečné, občanské kompetence. Že si to dokázali představit, co je občanství, že je to každodenní život. Že můžou měnit svět. Cítit zodpovědnost za okolí. "Není mi jedno, co se děje kolem mě". V našem případě to přesáhlo oblast města. Např. potřeba ochrany planetu...“

Učitel 1

„Nám se to nejvíce propojilo s aktivním občanství. Víze, že každý může přispět. Měli jsme tam i středoškoláky, seniory, zástupci z města, firem. Každý má jiné schopnosti, ale můžou koexistovat.“

Učitel 5

Odvaha a umění mluvit s aktéry

Díky tomu, že studenti dokázali oslovit aktéry v obci (státní správa, soukromé subjekty, neziskové organizace, veřejnost) a vyzvali je ke spolupráci, ztráceli postupně strach z tohoto typu komunikace a naučili se jak na to. Mohli bychom říct, že tak rozvíjeli **vnější politickou účinnost**, která označuje míru důvěry v to, že vláda a státní instituce budou odpovídat na potřeby a požadavky občanů. Aktéři odpovídali přívětivě a otevřeně k nápadům studentů, a to studenty dále motivovalo (Joseph Kahne, 2006).

„Komunikace s lidma, který mají nějakou „hodnost“. Že v našem věku není normální psát s médiím a tak. Když jsem psala nadaci, nevěděla, co psát. Ten pán byl ale skvělej.“

Student 6, tým 1

„A navíc vás k tomu město podpoří. Starosta byl skvělý, pomohl.“

Student 5, tým 2

Učitelé speciální školy vyzdvihují zajímavý postřeh. Jejich studenti při debatách pozitivně hodnotili, že se při organizaci komunitního projektu nesetkali s odmítnutím a lidé byli nápomocní a spolupracující. Vnímají to jako pozitivní prvek integrace studentů.

„Při debatách naši žáci hodnotili, že všichni se toho chytli a nesetkali se s odmítnutím. Že všude byli přijati. Integrace je pro ně velice důležitá.”

Učitel 5

Spolupráce v týmu

Při reflektování komunitního projektu i celého programu AC studenti vyzdvihovali jako přínos rozvoj komunikační dovedností a spolupráce v týmu. Především uváděli schopnost domluvit se na společném řešení, dále pak umět si rozdělit role podle činností, které jsou jim blízké. Uvědomili si důležitost těchto kompetencí. Tyto přínosy potvrzují i učitelé.

„Přineslo mi to hlavně práci v kolektivu, komunikace, plánování a organizování akce...”

Student 3, tým 2

„Dalo nám to taky to, že v týmu je potřeba fakt hodně komunikovat, jakmile vypadne jeden, celý se to zhroutí, na každém v týmu záleží.... hlavně komunikovat. Každý se věnoval něčemu. Já se věnovala dětem...”

Student 1, Tým 2

„Naučili se, co to všechno obnáší, spolupráce, rozdělení rolí...”

Učitel 3

Pavla Burgos – Tejrovská ve svém výzkumu dokládá, že když mají studenti svůj svěřený úkol, pomáhá jim to věřit, že díky společné práci a schopnostem celého týmu je možné dosáhnout změny v lokalitě realizace projektu (Tejrovská, 2014). To se otvřovalo i nám.

„A ukázalo se, jak všechno jde líp, když spolu spolupracují všichni.”

Student 5, tým 2

Organizační schopnosti

Studenti často v souvislosti s komunitním projektem zmiňují, že zjistili, co všechno obnáší plánovat a organizovat takový komunitní projekt. Jak již bylo zmíněno, studenti předtím podobnou akci neorganizovali, spojují tak tuto novou zkušenost s osamostatněním se a zodpovědností za své úkoly.

„Učit se organizovat. Vědět, kde, kdo má být na té akci.“

Student 2, tým 1

„Osamostatnit se, zkusit si něco sami. Zodpovědnost si udělat něco sami.“

Student 2, tým 3

Posílení sebedůvěry díky výsledkům dobře vykonané práce

Studenti v našem výzkumu hodnotili své komunitní projekty jako velmi úspěšné a měli dobrý pocit z dobře vykonané práce. Akcí pro veřejnost se účastnilo velké množství lidí, ve sbírkách studenti vybrali hodně peněz a reakce komunity byla pozitivní. Někteří učitelé navrhují zavedení realizované akce jako tradici na každý rok. Tyto faktory studenty rozvíjejí v jejich sebevědomí a sebedůvěře a motivují je k iniciaci dalších komunitních projektů, což je v souladu s metodikou (Veronika Endrštová, 2014).

SILNÉ STRÁNKY, SLABÉ STRÁNKY, HROZBY A PŘÍLEŽITOSTI

Na základě uvedených výsledků jsme identifikovali **hlavní závěry** a **oblasti příležitosti**, ve kterých by případné změny mohly přispět k lepší realizaci a plnění cílů v programu AC.

Za účelem přehlednosti jsme pro souhrn výsledků a možných oblastí ke zlepšení využili **SWOT analýzu**. Nejdříve uvádíme hlavní silné a slabé stránky programu AC, na které navazujeme oblastmi příležitostí a riziky.

Silné stránky

- Fungující rozvoj aktivního občanství u studentů
- Úspěšný komunitní projekt a jeho přínosy pro studenty i učitele
- Rozvoj partnerského přístupu učitelů ke studentům
- Důraz na samostatnou práci studentů

Slabé stránky

- Metodika je natolik rozsáhlá, že se v praxi nedá projít celá tak, jak je zamýšlena
- Učitelé a studenti nemají dostatek času na probrání všech fází metodiky - přeskakuje se

Příležitosti

- Lepší přizpůsobení metodiky harmonogramu výuky - časovým možnostem i rytmu vyučování
- Další rozvíjení komunitního projektu v programu AC - ještě větší pozornost zaměřená na projekt a jasnější propojení s projektem už od počátečních aktivit
- V metodice lépe zahrnout a explicitně vyzdvihnout některé koncepty, jejichž rozvoj je vnímán realizátory programu jako důležitý (demokracie, lidská práva)

Hrozby

- Metodika se nezačne využívat ve své celistvosti
- Časová náročnost programu AC může odrážet učitele i studenty od zapojení se
- Zapojování pouze „osvědčených“ studentů - nebudou se rozvíjet se ti, co to nejvíce potřebují
- Neudržení studentů do konce programu AC kvůli časové náročnosti aktivit před komunitním projektem realizovaných ve volném čase

SILNÉ STRÁNKY

Rozvoj aktivního občanství u studentů v programu AC dobře funguje. Učitelé i studenti potvrzují, že díky programu posílili občanské kompetence i chuť občansky se angažovat a pomoci svému okolí. Z občanských kompetencí nejčastěji zmiňují posun ve spolupráci v týmu, komunikaci s aktéry obce, organizačních schopnostech, vedení diskusí a další.

Komunitní projekt se zdá být velmi prospěšným z hlediska **jeho přínosů v rozvoji aktivního občanství** a dalších kompetencí, které studenti díky jeho organizaci získali. Zároveň byl pro studenty novým zážitkem, ze kterého mají velkou radost.

Přístup učitelů byl ve srovnání s běžnou výukou **uvolněnější a osobnější**. Učitelé také vedli studenty **k větší samostatnosti**. Studenti tento přístup hodnotili velmi pozitivně a zároveň přístup přispíval k žádoucím cílům programu AC.

SLABÉ STRÁNKY

Metodika je natolik rozsáhlá, že se v praxi nedá projít celá tak, jak je zamýšlena. Učitelé s týmy studentů nejsou schopni projít všechny její fáze více než jen okrajově a jednotlivé části metodiky často přeskakují. To souvisí s dalším bodem.

Učitelé a studenti nemají dostatek času na probrání všech fází metodiky. Učitelé neví, jak najít čas na její důkladnější využívání. Není jasné, jakým způsobem mohou učitelé na středních školách nastavit čas, kdy se metodice budou s týmy studentů věnovat. Do běžné výuky učitelé patrně nemají možnost práci s metodikou zařadit. A ve volném čase nejsou studenti ani učitelé z časových důvodů schopni nebo ochotni společně se scházet v takové míře, jakou rozsáhlost metodiky vyžaduje.

V rámci projektu Civis byla vytvořena analýza, která zjišťovala bariéry omezující práci učitele při rozvíjení odpovědného jednání žáků vůči přírodě a lidem. Čas a lidské kapacity učitelů zařazovala mezi významné bariéry. Dalšími významnými bariérami podle analýzy jsou například: příliš velký objem učiva a přílišná podrobnost ŠVP, omezená podpora vedení školy, obavy učitelů z postojů jiných aktérů (rodičů, kolegů, vedení, inspekce ...) a z kontroly a další. (Kulich, 2019)

HROZBY

Metodika se nezačne využívat ve své celistvosti, pokud zůstane nadále stejně časově náročná anebo se nenastaví časový prostor pro její využívání.

Časová náročnost programu AC může odrazovat učitele i studenty od zapojení se.

Z pohledu studentů je program časově i energeticky náročný. Někteří učitelé hovořili o tom, že je ze začátku rozsáhlost metodiky vylekala. Je tak možné, že by rozsáhlost programu mohla odradit učitele i některé studenty, kteří by ze začátku zhodnotili, že celý program nejsou schopni kvůli svým časovým možnostem zvládnout.

Učitelé mají tendenci do programu oslovovat „**osvědčené**“ **studenty**. Tento přístup by mohl zapříčinit to, že by se do programu zapojovala pouze specifická skupina studentů, např. ti, kteří se zapojují do podobných projektů, jsou občansky aktivní anebo již nabyli některé občanské kompetence, a nezapojovali by se ti studenti, které by program mohl nejvíce posunout.

V případě že se zapojení studenti schází ke společným aktivitám z metodiky ve volném čase, hrozí to, že **časová náročnost aktivit studenty podnítl v průběhu programu ke skončení s programem**. Jak již bylo výše zmíněno, učitelé v našem výzkumu patrně nemají na svých středních školách možnost aktivity z metodiky zařadit do hodin v běžné výuce. Se studenty se většinou scházeli **ve volném čase** jejich i studentů. Časová náročnost aktivit z metodiky vyžaduje investovat poměrně hodně času, který by studenti museli dát ze svého volna. V některých zapojených týmech v naší evaluaci se i z tohoto důvodu studenti z programu odpojovali.

Ještě složitější to měly týmy tvořené studenty z různých tříd. **Všechny týmy studentů z našeho výzkumu byly ke konci programu tvořeny studenty pouze z jedné nebo převážně z jedné třídy**. Učitelé oslovovali k zapojení často pouze jednu konkrétní třídu, kvůli snadnějšímu hledání času na společné schůzky. Případně i když v programu byli ze začátku zapojeni studenti z různých tříd, do konce zůstali pouze spolužáci.

PŘÍLEŽITOSTI

Lepší přizpůsobení metodiky harmonogramu výuky, časovým možnostem i rytmu vyučování by dopomohlo učitelům i studentům věnovat se metodice důkladněji. Metodika by tak mohla mít pro zúčastněné větší přínos.

Zkrácení metodiky nebo doporučení aktivit, které je třeba určitě stihnout, by mohlo dopomoci učitelům nezanedbat nejdůležitější témata metodiky a věnovat se jednotlivým fázím rovnoměrně.

Učitelé by se také mohli zabývat metodikou podrobněji, pokud by věděli, jakým způsobem **lépe nastavit společné scházení se s týmem**, aby měli pro práci s metodikou více času.

Doporučení ohledně zvážení úpravy (zkrácení a zjednodušení) přípravných aktivit před realizací samotného projektu se objevilo již v evaluační zprávě programu AC na základních školách (Šimonová, 2018). V nové verzi metodiky „*Metodika programu Active citizens pro 2. stupeň základních škol*“ byl poté tento faktor zohledněn.

(Veronika Ambrozyová, 2019) Stále je však podle studentů a učitelů zapojených středních škol v zamýšlené míře nerealizovatelná.

Bylo by dobré **dále** v programu **rozvíjet komunitní projekt a jeho přínosy**. Zaměřit ještě větší pozornost na **jasnější propojení počátečních aktivit s komunitním projektem**. Pro studenty je důležité, aby od začátku viděli v plnění aktivit z metodiky smysl a využití v následné organizaci komunitního projektu.

V metodice lépe zahrnout a explicitně vyzdvihnout některé koncepty, jejichž rozvoj je vnímán realizátory programu jako důležitý. Pokud je v zájmu realizátorů přispět k tomu, aby učitelé a žáci získali díky programu AC např. explicitně příznivější postoj k demokracii a lidským právům, je třeba se na tyto koncepty v metodice důsledněji zaměřit.

CO PO PROJEKTU ZŮSTÁVÁ?

V celkovém vyhodnocení se zdá být dopad programu AC na zapojené aktéry velmi významný. **Program měl podstatný dopad na rozvoj občanských kompetencí studentů. Největší zásluhu na tom má organizace komunitního projektu**, která je z pohledu studentů a učitelů středobodem celého programu. Realizovaný komunitní projekt také studenti i učitelé považují za svůj úspěch a mají z něj dobrý pocit.

Největší obtíží v programu byl nedostatek času na procházení aktivit z metodiky. Učitelé se studenty prošli jen velmi malou část aktivit a nejvíce času pak věnovali plánování komunitního projektu.

Co tedy po projektu zůstává?

- 1. Pojem „aktivní občanství“, který získal ve vědomí studentů konkrétní význam.**
- 2. Intenzivní zážitek studentů a učitelů z realizace komunitního projektu a dobrý pocit z jeho výsledků a prospěšnosti.**
- 3. Posílení občanských kompetencí, které studenti získali především díky organizaci komunitního projektu:**
 - Sebedůvěra (self-efficacy), víra v to, že i oni dokážou přispět k pozitivním změnám v komunitě
 - Schopnost spolupráce, komunikace v týmu a naslouchání druhým
 - Odvaha mluvit s aktéry obce
 - Organizační schopnosti
- 4. Větší zájem studentů o své okolí a řešení místních problémů.**
- 5. Větší propojení škol s místními občany, organizacemi a společenskými institucemi.**

CITOVANÁ LITERATURA

- Čáp, P. (2014). Je výchova k aktivnímu občanství potřeba? Rozvoj politické účinnosti ve školní praxi. V J. K. Veronika Endrštová, *Metodika programu Active Citizens* (stránky 13-16). Praha: British Council.
- Člověk v tísni Česká republika. (nedatováno). *Vzdělávací program Varianty*. Načteno z Člověk v tísni Česká republika: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/vzdelavaci-program-varianty>
- Jan Činčera, P. Š. (2017). *Analýza současného stavu naplňování klíčových kompetencí v oborech a průřezových tématech se vztahem k VUR*. Načteno z CIVIS: <https://www.lipka.cz/civis>
- Joseph Kahne, J. W. (2006). The Limits of Political Efficacy: Educating Citizens for a Democratic Society. *PS: Political Science & Politics*, stránky 289 - 296.
- Kulich, J. (2019). *CIVIS*. Načteno z lipka: https://www.lipka.cz/soubory/shrnuti_pozorovanych_barier_final--f11949.pdf
- Nadace Open Society Fund Praha. (2021). *Active Citizens Fund*. Načteno z Nadace OSF: <https://osf.cz/programy/ziva-demokracie/nenapadny-puvab-demokracie/active-citizens-fund/>
- Šimonová, P. (2018). *Active Citizens Evaluační zpráva*. Načteno z CIVIS: <https://www.lipka.cz/civis>
- Tejrovská, P. B. (2014). *Průběžná obsahová zpráva k Antropologickému výzkumu proměn postojů a praktik účastníků programu Active Citizens v ČR*. Načteno z Active Citizens: <https://activecitizens.cz/>
- Veronika Ambrozyová, B. J. (2019). *Metodika programu Active citizens pro 2. stupeň základních škol*. Načteno z Člověk v tísni Česká republika: <https://www.clovekvtisni.cz/active-citizens-metodika-programu-pro-2-stupen-zakladnich-skol-1270pub>
- Veronika Endrštová, J. K. (2014). *Metodika programu Active Citizens*. Praha: British Council. Načteno z Člověk v tísni Česká republika: <https://www.clovekvtisni.cz/metodika-programu-active-citizens-1252pub>

Příloha č. 1: Scénáře fokusních skupin

Scénář fokusních skupin s učiteli, kteří se zúčastnili programu Active Citizens

Úvod

- Představení, principy sběru a analýzy dat, nahrávání, účel a smysl setkání
- 1. Náplň Active Citizens
 - a. Proč se zapojili do programu Active Citizens?
 - b. Kolik z metodiky reálně stihli projít? Případně čemu věnovali menší a čemu větší pozornost?
 - c. Co byly nejužitečnější/ nejzajímavější/ nejzábavnější aktivity z metodiky?
 - d. Co byly nejméně užitečné/ zajímavé/ zábavné aktivity?
 - e. Co první fáze (identita)? Byla pro ně nová? Změnili nějak názor po dokončení celého běhu Active Citizen?
 - f. Jak to šlo online?
- 2. Samostatná práce – učitelé jako průvodci
 - a. Pracovali žáci hodně samostatně? Jak? Co dělali za samostatné úkoly?
 - b. Pracovali jinak než v běžných hodinách? Jak? Jak pracují v běžných hodinách?
- 3. Naplnění očekávání, obtíže a přínosy
 - a. Splnily se jejich očekávání? V čem ano, v čem ne? Co vyšlo, co ne?
 - b. Co pro ně bylo nejtěžší v rámci metodiky realizovat? Proč?
 - c. Co bylo nejpřínosnější a proč?
 - d. Co bylo nové, co by bez Active Citizens neexistovalo?
- 4. Mentoring
 - a. Využili jste mentoring?
 - b. Proč ano, proč ne?
- 5. Projekt
 - a. Jaký projekt/ projekty studenti a žáci dělali?
 - b. Co si myslí, že jim projekty přinesly?
 - c. Navazoval dobře na celý Active Citizens? V čem ano? V čem ne?
 - d. Co nového se podle nich díky němu žáci naučili?
- 6. Lidská práva, demokracie a aktivní občanství
 - a. Byli žáci/ studenti schopní propojit práci v hodinách s obecnějšími koncepty?
 - b. Posunuli se nějak žáci? Proč si to myslí?
 - c. Konkrétní příklady posunu v jednotlivých obecných konceptech a jejich vysvětlení?

Scénář fokusních skupin s žáky, kteří se zúčastnili programu Active Citizens

- Představení, principy sběru a analýzy dat, nahrávání, účel a smysl setkání

1. Náplň Active Citizens

- Proč se zapojili do programu Active Citizens?
- Naplnil jejich očekávání?
- Co byli nejužitečnější/ nejzajímavější/ nejzábavnější aktivity?
- Co byli nejméně užitečné/ zajímavé/ zábavné aktivity?
- Jak to šlo online?

2. Samostatná práce – učitelé jako průvodci

- Pracovali hodně samostatně? Jak? Co dělali za samostatné úkoly?
- Pracovali učitelé jinak než v běžných hodinách? Jak? Jak pracují v běžných hodinách?

3. Angažovanost před

- Angažovali se nějak před Active Citizens?
- Jak moc to bylo „nové“ a jak moc to rozvíjelo „něco známého“?

4. Projekt

- Jaký dělali projekt?
 - „co“ dopodrobna rozebrat a doptávat se
- Proč dělali zrovna tenhle projekt?
 - „proč“ doptávat a rozebrat motivaci a důvody a proces výběru projektu/ tématu
- Co jim projekt dal?
 - Vliv projektu na požadovaný rozvoj kompetencí
- Co využili se vzdělávání?
 - Propojení projektu a dřívějších aktivit
- Zavede se to pravidelně jako tradice?

5. Cvičení

- Napište na papír (nebo Miro nebo Jamboard..) v pár bodech, co pro vás znamená a) demokracie b) lidská práva c) aktivní občanství
- Postupně představit a nechat ostatní reagovat
- Ovlivnila je nějak účast v Active Citizens v pohledu na tyhle 3 věci? Jak? Dovedou teď říct víc než před programem?

Měníme společnost.
S odvahou.

Iceland
Liechtenstein
Norway
**Active
citizens fund**

| Nadace OSF

